

ДИСКУРС ПРОТЕСТУ ТА ПОЛІТИЧНА КОРЕКТНІСТЬ: ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВФЕМІЗМИ В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

PROTEST DISCOURSE AND POLITICAL CORRECTNESS: TO THE ISSUE OF EUPHEMISMS IN POLITICAL COMMUNICATION

Ключник Р.М.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля*

Досліджено роль комунікації в політичній системі. З'ясовано сутність політичної коректності, зокрема, під час висвітлення протестних подій. Розглянуто плюралізм підходів до інтерпретації поняття «евфемізм». Найпоширенішою є камуфлююча функція евфемізмів, що постає із самого визначення евфемізму. Показано зв'язок евфемізмів і толерантності.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний протест, політична коректність, евфемізм, політична комунікація.

Исследована роль коммуникации в политической системе. Выявлена сущность политической корректности, в частности, при освещении протестных событий. Рассмотрен плюрализм подходов к интерпретации понятия «эвфемизм». Самой распространённой функцией эвфемизмов является камуфлирующая, что вытекает из самого определения эвфемизма. Показана связь эвфемизмов и толерантности.

Ключевые слова: политический дискурс, политический протест, политическая корректность, эвфемизм, политическая коммуникация.

The role of communication in political system has been studied. The essence of political correctness has been discovered, in particular concerning protest movements media coverage. Pluralism of approaches to euphemism concept interpretation has been considered. The most popular function of euphemisms is camouflaging that derives from the notion of euphemism itself. Interaction between euphemisms and tolerance has been outlined.

Key words: political discourse, political protest, political correctness, euphemism, political communication.

Постановка проблеми. Політичну систему можна визначити як цілісну та впорядковану сукупність політичних інститутів, політичних зв'язків, процесів і принципів політичної організації суспільства, підпорядкованих певним політичним, соціальним, юридичним, ідеологічним і культурним нормам, історичним традиціям народу. Проте в межах політичної системи функціонує специфічна мова, яка повинна, з одного боку, доносити інформацію без спотворень, а з іншого – забезпечувати мир і злагоду в суспільстві, у тому числі за допомогою політичної коректності, що в умовах наростання конфліктного й протестного потенціалу видається дедалі важчим. Якщо ж урахувати також підвищення статусу засобів масової комунікації в суспільстві, то виявиться, що помилки в конструюванні політичного дискурсу можуть призвести до кризових явищ у політичному житті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є концептуалізація поняття евфемізму в політичному дискурсі та виокремлення їх функцій у політичному мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структуру політичної системи утворюють такі підсистеми:

1) інституційна, що складається з різних державних і суспільно-політичних інститутів та неполітичних (квазіполітичних) організацій;

2) комунікативна, що включає сукупність відносин та принципів взаємодії, які складаються як усередині політичної системи, так і між її підсистемами, інститутами;

3) нормативна, що є сукупністю різних політичних, правових, політико-правових норм (кодифікованих чи некодифікованих) та інших засобів урегулювання відносин між суб'єктами політичної системи (конституція, закони, підзаконні акти, етнічні традиції та звичаї, мораль тощо);

4) культурно-ідеологічна, яка включає в себе систему політичних поглядів, теорій і концепцій, ціннісних орієнтацій, політичну й правову культуру, патріотизм, гуманізм як політичні цінності;

5) функціональна, що поєднує способи реалізації влади, які детермінують характер взаємин влади й громадянського суспільства, способи підтримки його монолітності та динаміки.

Для дослідження політичного дискурсу нас цікавить насамперед комунікативна підсистема. Сучасна політична наука та численні дослідження політичних комунікацій пропонують безліч класифікацій типів політичної комунікації, водночас найбільш поширеним і продуктивним є виділення горизонтального та вертикального вимірів політичної комунікації. Перший полягає в комунікації між владними елітами та мас-медіа, другий включає комунікацію між владою та громадянами [1, с. 3]. Російський дослідник І. Балахнін слушно

зауважує, що перехід до інформаційного суспільства формує для політичної системи низку нових загроз: розмивання ієрархічних схем управління, транспарентність кордонів, нерівномірність розподілу інформаційних ресурсів, зрощення інтересів бізнесу й держави. У зв'язку із цим поняття політичної стабільності набуває нового виміру – інформаційного [2, с. 115–116].

Однією з «революційних» змін останніх років у комунікаційній сфері є перехід від тотального контролю за засобами масової інформації до вільного (або умовно вільного) політичного дискурсу. Ідеологія саме як теоретичне вираження спільних для соціальної групи інтересів і цінностей перестає бути значущим комунікативним мотивом, що стає більш зіставним із такими рисами сучасної політики, як децентралізація політичної участі, відхід від жорстких структур в управлінні комунікативними процесами, наростання багатоманітності мотивів та орієнтацій, здатних викликати політичну дію. Відтак на зміну централізованому керуванню медіапростору приходить плюралізм в інформаційній сфері. Це приводить до того, що думки й погляди дедалі більшої кількості людей враховуються під час прийняття політичних рішень. Проте є й зворотна сторона цього процесу: населення, яке звикло довіряти одному джерелу інформації, може бути дезорієнтоване в умовах зростаючого плюралізму інформаційних потоків, що часто суперечать один одному.

Використання комунікативних технологій для комунікаторів на кшталт держави, інших носіїв політичної влади може бути спрямоване на подолання кризових ефектів у реципієнта. Водночас комунікатор, який має на меті провокування кризи в політичному дискурсі, може застосовувати технології підризу довіри до політичних лідерів, інститутів, рішень тощо. Наслідком таких дій можуть стати політичні скандали, які призводять до делегітимації влади та можуть спричинити відставку голови держави й низки інших посадовців. В. Сергеев підкреслює, що політичні мережі є найважливішим інститутом формування горизонтальних зв'язків та рівноправних відносин у політичному дискурсі [3, с. 261].

Політичний дискурс являє собою середовище змістового наповнення публічної сфери політики. Можна погодитися з А. Барановим, який визначає політичний дискурс як «сукупність дискурсивних практик, що формують конкретну тематику політичної комунікації» [4, с. 245–246]. Д. Шапочкін розуміє під політичним дискурсом особливу знакову систему тієї чи іншої національної мови, що слугує політичній комунікації: для пропаганди тих або інших ідей, емотивного впливу, спонукання громадян до політичних дій, вироблення громадського консенсусу, прийняття й обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах

плюралізму думок у суспільстві [5, с. 57]. На нашу думку, варто взяти це визначення за основне, оскільки воно не лише якомога повніше розкриває сутність дискурсу, а й дасть нам змогу виявити функції евфемізмів у ньому.

Ми вважаємо за доцільне виокремити два розуміння політичного дискурсу: вузьке (політичний дискурс – це весь масив усного й письмового мовлення політичних лідерів або осіб, які прагнуть ними стати, провідних громадських активістів) і широке (політичний дискурс – це множина всіх комунікацій у суспільстві, які прямо чи опосередковано стосуються політичної сфери).

Розглядаючи різновиди політичного дискурсу, скористаємося класифікацією вітчизняного дослідника Т. Дедушкіної, яка виокремлює такі його види:

1) інституційний політичний дискурс, який включає передвиборчу агітацію, парламентські дебати, офіційні виступи керівників держави, інтерв'ю політичних лідерів тощо;

2) мас-медійний політичний дискурс, у межах якого використовуються тексти, створені журналістами та поширювані через пресу, телебачення, радіомовлення, Інтернет. Прикладами можуть бути інтерв'ю, аналітична стаття в газеті, написана журналістом, політологом або політичним діячем (часто за допомогою фахівця із засобу масової інформації). Журналісти в цьому випадку привертають увагу аудиторії до проблеми, пропонують шляхи її вирішення, повідомляють про ставлення до неї політичних організацій і їх лідерів, допомагають лідерам у досягненні цілей;

3) офіційно-діловий політичний дискурс, у межах якого створюються тексти, призначені для співробітників державного апарату;

4) тексти, створені пересічними громадянами (листи, звернення, адресовані політикам). На нашу думку, до них можна віднести також пости в соціальних мережах і на форумах;

5) «політичні детективи», «політична поезія» та тексти політичних мемуарів;

6) тексти наукової комунікації, присвячені політичній сфері [6, с. 474–475].

Межі між наведеними видами політичного дискурсу є нечіткими, тому часто можна спостерігати їх взаємоперетин.

Варто звернути увагу на особливості політичного дискурсу в умовах поширення інтернет-комунікації, зокрема такі: а) екстериторіальність – доступність мережевих ресурсів незалежно від місцезнаходження користувача; б) мультимедійність – одночасне розміщення різних типів медійного контенту (текстової інформації, аудіо- й відеороликів, сюжетів, виступів, фотографій, гіпертекстових посилань); в) інтерактивність – можливість організувати взаємодію з користувачами, забезпечити двосторонню комунікацію

замість простої трансляції контенту; г) оперативність – мережеві ресурси дають змогу розміщувати необхідну інформацію в будь-який момент. Онлайн-ресурси дають можливість щосекундного розміщення оперативної інформації, що є особливо важливим в умовах політичних криз і під час висвітлення надзвичайних подій у режимі реального часу.

Говорячи про новітні тенденції розвитку політичного дискурсу, необхідно враховувати, що розкриття інформації через Інтернет, крім позитивних суспільних тенденцій, має також негативні соціальні наслідки. Так, примарна анонімність політичного дискурсу в Інтернеті може формувати також численні деструктивні явища, такі як невмотивована (оскільки безкарна) агресія та ігнорування загальноприйнятих норм культури, мови, листа. Останнім часом викид компромату в мережу для спричинення політичного скандалу став звичайним методом політичної боротьби [7, с. 123–124].

Отже, політичний дискурс є невід’ємним складником комунікативної підсистеми політичної системи, забезпечуючи безперервний обмін інформацією. Він набуває різних форм і різновидів, у будь-якому разі важливу роль у ньому відіграють евфемізми. Останні, на нашу думку, уже вийшли за межі лексичних засобів приховування чого-небудь та перетворилися на потужний засіб зміни політичного світосприйняття.

Фокусуючи увагу на місці й ролі евфемізмів, спробуємо окреслити їх функції в політичному дискурсі. Основними з них є такі:

1) камуфлююча, яка полягає в тому, що мовець намагається уникнути вживання різкого або навіть табуйованого слова чи виразу. Саме ця функція стала основою більшості дефініцій евфемізму;

2) інтенціональна, що полягає у використанні евфемістичних замінів для досягнення вигідного для мовця комунікативного ефекту;

3) соціально-регулятивна, яка виражається в тому, що евфемізми допомагають учасникам політичних взаємодій підтримувати існуючі правила гри, використовуючи загальноприйняті найменування тих чи інших об’єктів;

4) контактостановлююча, спрямована на уникнення конфліктів та встановлення продуктивної комунікації шляхом усунення з мовлення тих лексем, які можуть спричинити конфлікт чи непорозуміння;

5) експресивна, спрямована на відбиття емоційного стану мовця, його ставлення до об’єкта обговорення;

6) естетична, яка проявляється в тому, що евфемізми використовуються для більш витончених позначень тих явищ політики, які викликають негативні емоції, тому усне й письмове мовлення стає більш «красивим», приємним для сприйняття.

Складність і багатовимірність поняття «евфемізм», багатоманітність евфемістичних утворень у мовах світу зумовлюють плуралізм підходів до дефініції цього мовного явища. На нашу думку, варто приділити увагу особливостям інтерпретації евфемізмів закордонними та українськими авторами, а також проаналізувати деякі підходи до їх класифікації. Так, А. Берчфілд зазначає, що перше вживання слова «евфемізм» зафіксовано в 1656 р. в книзі Т. Блаунта «Глосографія», де воно означає «хорошу чи сприятливу інтерпретацію поганого слова» [8, с. 35–36].

Н. Постман пропонує розуміти під евфемізмом термін-замінник, що використовується під час спроби надати більш пристойного вигляду неприємній реальності [9, с. 74].

Хорватський дослідник М. Кіш розуміє евфемізми як слова, фрази й вирази, які використовуються в спілкуванні за потреби уникнути слів, які не підходять у конкретній ситуації, оскільки є неприємними або табуйованими [10, с. 124–125].

У «Словнику лінгвістичних термінів» О. Ахманової вказано: «Евфемізм – це троп, що полягає в непрямому, прикритому, ввічливому пом’якшеному визначенні певного предмета» [11, с. 52]. «Тлумачний перекладознавчий словник» інтерпретує термін «евфемізм» як слово чи вираз, що слугує за певних умов заміною таких значень, які видаються мовцю небажаними, неввічливими, надто різкими [12, с. 253].

Заслугує на увагу дефініція Н. Прядильникової, яка у своєму дисертаційному дослідженні пропонує розуміти під евфемізмами «слова й вирази, які використовуються мовцем для заміни небажаних найменувань із метою досягнення певних прагматичних результатів» [13, с. 7]. Російський дослідник Н. Потапова визначає евфемізм як одиницю, що володіє декількома основними ознаками: семантичною невизначеністю, негативним оціночним, естетичним чи стилістичним забарвленням денотата, що потребує покращення, здатністю створювати позитивні або нейтральні конотації внаслідок свого вживання, збереження істинності висловлювань [14, с. 138].

Як зазначає Ю. Баскова, евфемізми є словами та виразами, що володіють високим маніпулятивним потенціалом за рахунок непомітності для реципієнта, оскільки в сучасному інформаційному потоці їх важко вичленити з контексту та ідентифікувати табуйований денотат, що ховається за евфемізмом [15, с. 3]. Український учений А. Галайчук пропонує таку дефініцію: «Евфемізми – це непряма номінація об’єктів та явищ, для позначення яких існує певна пряма номінація, однак із певних причин її використання є небажаним, непристойним або забороненим у певному суспільстві» [16, с. 231]. Можна погодитися з вітчизняним науковцем Л. Чік, яка інтерпретує евфемізми як інструменти, що

відволікають увагу реципієнта від забороненого поняття, приховують справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної чи позитивної конотації. Крім того, реципієнт зазвичай не встигає виділити евфемізми з контексту та осмислити їх, адже велика кількість інформації в сучасному соціумі ускладнює орієнтацію в мовному матеріалі та його критичну оцінку [17, с. 122].

Продовжуючи розглядати вітчизняний науковий дискурс, варто звернути увагу на тлумачення евфемізму Є. Снегіррової, яка під ним розуміє стилістично та емоційно нейтральне слово чи вираз, що замінюють інші, більш різкі чи непристойні, при цьому як мовець, так і слухач прекрасно розуміють, що приховують евфемізми [18].

Підсумовуючи аналіз наведеної множини дефініцій, можна зробити висновок, що плюралізм підходів до інтерпретації поняття «евфемізм» зумовлений низкою чинників, серед яких не останню роль відіграють як національна належність автора, його рідна мова, так і об'єкт дослідження – інструменти мовного дискурсу загалом, евфемізми як мовні явища або ж певна сфера їх вживання. Проте, на нашу думку, варто обов'язково зважати на те, що евфемізм є зрозумілим для більшості реципієнтів інформації, включених у той чи інший дискурс. У межах нашого дослідження вважаємо за доцільне взяти визначення Є. Снегіррової як робоче, оскільки воно містить, окрім іншого, тезу про зрозумілість прихованого змісту евфемізму, що є важливим для політичного дискурсу.

Необхідною умовою дослідження будь-яких явищ є їх класифікація. Не є винятком і мовні феномени, зокрема евфемізми, проблемам типологізації яких присвячено чималу кількість наукових праць. Спробуємо зупинитися на тих із них, які допоможуть нам краще зрозуміти механізми евфемізації в соціально-політичній сфері, а також проблеми перекладу евфемізмів з англійської мови українською.

Варто звернути увагу на класифікацію евфемізмів Х. Роусона. Він виокремлює дві великі групи евфемізмів [19]:

– позитивні евфемізми – ті, що мають на меті примноження й перебільшення властивостей предмета, водночас предмет евфемізації облагороджується та стає більш значимим. До таких евфемізмів можна віднести назви професій і занять, слова, які висловлюють особисту повагу (не обов'язково реальну), інституційні та географічні евфемізми, наприклад: «*The first-ever strike by flight attendants in Taiwan has ended after two days of stoppage that saw almost 200 flights cancelled*» [20] – «Перший в історії страйк стюардів у Тайвані закінчився після дводенної перерви в роботі, що призвело до скасування майже 200 рейсів». У цьому реченні автори свідомо замінюють слова «*steward*» та «*stewardess*» гендерно нейтральним словом «*flight*

attendant», що запобігає дискримінації та вербально «підвищує» престиж професії стюарда;

– негативні евфемізми, які, навпаки, створені для того, щоб применшити властивості об'єкта евфемізації, для захисту читача (слухача) від найменування предметів, які він не хоче сприймати. Дуже часто такі евфемізми пов'язані зі смертю або хворобами, наприклад: «*Shimon Peres, former Israeli President, passes away*» [21] – «Шимон Перес, колишній ізраїльський президент, пішов із життя». Під час перекладу українською мовою ми використовуємо заміну теперішнього часу «*passes away*» на минулий «пішов із життя». В англійському варіанті замість «*dies*» використовується евфемізм «*passes away*», відтак українською ми використовуємо аналоговий переклад.

Можна звернутися до класифікації Л. Артюшкіної [22], яка пропонує п'ять типів евфемізмів:

1) морально-етичні евфемізми, які покликані узгодити наше мовлення з існуючими моральними нормами, наприклад: «*A university police officer fatally shot the suspect within about a minute of the attack*» [23] – «Офіцер поліції, який працював в університеті, застрелив підозрюваного приблизно через хвилину після нападу». З метою дотримання морально-етичних норм замість «*terrorist*» вживається слово «*suspect*», яке ми дослівно перекладаємо як «злочинець»;

2) найдавніші перейменування, які виникли ще до формування сучасних нам англійської та інших мов і покликані замінити табуйовані слова й вирази. Насамперед це стосується понять, пов'язаних зі смертю, закінченням існування (не обов'язково людини), наприклад: «*Sands are running out for Lebanon's ecosystem*» [24] – «Екосистема Лівану знаходиться у вкрай тяжкому стані». Оскільки дослівний переклад є неможливим, ми використовуємо описовий переклад фразеологізму;

3) евфемізми престижу, мета яких – згладити соціальну чи політичну дискримінацію, усунути можливу напругу між учасниками соціальних взаємодій, наприклад: «*One of the ways it can be done is by raising an army of sanitation workers*» [25] – «Один зі шляхів, яким це може бути зроблено, – збільшення чисельності прибиральників сміття». У цьому реченні замість «*garbage collector*» автори вживають евфемізм «*sanitation workers*», щоб уникнути слова «сміття» в назві професії. Під час перекладу ми використовуємо заміну;

4) евфемізми етикету, що використовуються з метою ввічливості, наприклад: «*I love the poorly educated*» (D. Trump) [26] – «Я люблю людей, які не обтяжені надмірними знаннями» (Д. Трамп). Очевидно, що майбутній американський президент не хотів образити частину свого електорату;

5) ідеологічні евфемізми – слова й вирази, що покликані створити та/або підтримати існуючий політичний світогляд, ставлення до певних

суб'єктів або подій світу політики, наприклад: «*Myanmar says nine police killed by insurgents on Bangladesh border*» [27] – «М'янма заявляє, що дев'ять поліцейських убиті інсургентами на кордоні з Бангладеш». У цьому випадку замість слова «*terrorists*» чи «*rebels*» використано менш поширене слово «*insurgents*», що має на меті запобігання виникненню негативного ставлення до об'єкта мовлення.

Зосереджуючись на власне політичних евфемізмах, варто звернутися до класифікації, запропонованої Л. Шафігулліною [28]. Вона виділяє три види евфемізмів, що використовуються в політичному дискурсі:

а) спрямовані на подолання дискримінації з ознакою кольору шкіри, статі, фізичних особливостей, матеріального статку тощо, наприклад: «*Support for disabled people has for too long been an easy cut to make. Operation Disabled Vote aims to change that*» [29, с. 10] – «Підтримка для людей з обмеженими можливостями досить тривалий час була тим, що неможливо було здійснити. Операція «Люди з обмеженими можливостями голосують» покликана змінити цю ситуацію». Евфемізм «*disabled people*» ми перекладаємо шляхом заміни, оскільки точного перекладу слово «*disabled*» в українській мові немає;

б) спрямовані на маскуванню військової або злочинної діяльності, наприклад: «*East Africa Standby Force are ready for emergency peace operation*» [30, с. 14] – «Східноафриканські резервні сили готові до екстреної миротворчої операції». У цьому реченні військова операція називається терміном «миротворча операція» (*peace*

operation) з метою маскуванню справжніх цілей і засобів операції;

в) ті, що використовуються для позначення органів влади та їх функціонування в зовнішній і внутрішній політиці, наприклад: «*China's Foreign Ministry has expressed concern after Yemen's armed Houthi movement and its political allies formed a new government*» [31] – «Міністерство зовнішніх справ Китаю висловило занепокоєння після того, як йменський озброєний рух Хуті та його політичні союзники сформували новий уряд». У цьому реченні негативна реакція уряду Китаю виражена якомога м'якшим словом «*concern*», щоб уникнути більш експресивних слів на кшталт «*worried*». Як бачимо, делікатність і дипломатія в мовленні нерідко можуть вирішувати долю стосунків між співрозмовниками [32, с. 108].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підводячи підсумок, варто підкреслити, що будь-яка класифікація політичних феноменів є досить умовною. Існує чимала кількість евфемізмів, які досить важко типологізувати та які можуть бути віднесені (з певними умовностями) до декількох типів у межах однієї класифікації. Однак ми переконані, що евфемізм є важливим інструментом конструювання сучасної мови політики, яка забезпечує взаємозрозумілість і чіткість комунікації, при цьому знижуючи конфліктогенність політичної діяльності.

Безперечно, таке політичне мовлення відповідає ліберальній цінності толерантності, яка часто піддається критиці з боку політичних акторів правого флангу. Їх пропозиції щодо більш жорсткої політичної риторики можуть бути предметом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Brants K., Voltmer K. *Political Communication in Postmodern Democracy*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 284 p.
2. Балахнин И. Информационное измерение стабильности политического режима. Вестник Московского университета. Серия 12 «Политические науки». 2008. № 5. С. 115–116.
3. Сергеев В. Політичні мережі як форма взаємодії держави та громадянського суспільства. Дніпропетровськ: Інновація, 2011. 304 с.
4. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику: учеб. пособие. М.: Едиториал УРСС, 2003. 360 с.
5. Шапочкин Д. Политический дискурс: когнитивный аспект. Тюмень: Изд-во Тюменского гос. ун-та, 2012. 260 с.
6. Дедушкина Т. Жанровое пространство политического дискурса. *Studia Linguistica*. 2011. Вып. 5. С. 472–477.
7. Сидоров М., Табаков Д. Интернет як засіб соціальної комунікації та соціального впливу. Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 119–125.
8. Enright D. *Fair of Speech: The Uses of Euphemism*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1985. 219 p.
9. Postman N. *Crazy Talk Stupid Talk*. New York: Delacorte Press, 1976. 356 p.
10. Kiš M. *Euphemisms and Military Terminology*. Hieronymus. 2014. № 1. P. 123–137.
11. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. 2-е изд., стереотип. М.: Едиториал УРСС, 2004. 571 с.
12. Нелюбин Л. Толковый переводоведческий словарь. 3-е изд., перераб. М.: Флинта; Наука, 2003. 320 с.
13. Прядильникова Н. Эвфемизмы в российских СМИ начала XXI века: комплексная характеристика: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Самара, 2007. 18 с.
14. Потапова Н. Эвфемизмы в языке и речи: на материале англоязычного делового дискурса: дисс. ... канд. филол. наук. М., 2008. 165 с.

15. Баскова Ю. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ (на материале русского и английского языков): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Краснодар, 2006. 16 с.
16. Галайчук А. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46(1). С. 231–239.
17. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2015. № 5. С. 121–123.
18. Солонович Т. Прагматические особенности эвфемизмов в англоязычной деловой коммуникации. Бизнес-коммуникация и языки для специальных целей: опыт, стратегии, проблемы: матер. Междунар. науч.-прак. конф. (Минск, 14–15 мая 2009 г.). Минск: БГЭУ, 2009. С. 22–23.
19. Rowson H. Dictionary of Euphemisms and other Doubletalk. New York: Castle Books, 2002. 463 p.
20. Chaos at Taipei airport after CAL flight attendants end 2-day strike. URL: <http://www.straitstimes.com/asia/east-asia/chaos-at-taipei-airport-after-cal-flight-attendants-end-2-day-strike>.
21. Peres Sh. former Israeli President, passes away. URL: <http://www.thehindu.com/news/international/world/Shimon-Peres-former-Israeli-President-passes-away/article15003958.ece>.
22. Артюшкина Л. Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук; Московский гос. пед. ун-т. М., 2001. 17 с.
23. Suspect Is Killed in Attack at Ohio State University That Injured 11. URL: <http://www.nytimes.com/2016/11/28/us/active-shooter-ohio-state-university.html>.
24. Sands are running out for Lebanon's ecosystem. URL: <https://www.theguardian.com/society/2006/aug/16/guardiansocietysupplement.pollution>.
25. Biswas S. Why India's sanitation crisis needs more than toilets. URL: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-29502603>.
26. "I love the poorly educated": why white college graduates are deserting Trump. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/oct/16/white-college-graduates-donald-trump-support-falling>.
27. Myanmar says nine police killed by insurgents on Bangladesh border. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/10/myanmar-nine-police-killed-insurgents-bangladesh-border>.
28. Шафигуллина Л. Политические эвфемизмы в средствах массовой информации. Филологические науки: вопросы теории и практики. 2016. № 7. Ч. 3. С. 170–173.
29. Brennan Sh. Disabled People don't Matter to Politicians. To Change that We Must Vote. The New York Times. 2014. Nov. 24. P. 14.
30. East Africa peace force ready for deployment. URL: <http://www.theeastafrican.co.ke/news/East-Africa-peace-force-ready-for-deployment/-/2558/2606188/-/p8uh7n/-/index.html>.
31. China expresses concern as Yemen's Houthis form government. URL: <http://www.euronews.com/2016/12/03/china-expresses-concern-as-yemens-houthis-form-government>.
32. Ткачівська М. Евфемізм або мовна дипломатія (на прикладі української та німецької мов). Прикарпатський вісник НТШ. Серія «Слово». 2016. № 2(34). С. 102–111.